

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова

**І. А. Воробйова, В. О. Мініна,
Т. В. Селікова, Р. В. Руденко**

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до виконання практичних
та самостійних робіт з дисципліни
"БЮДЖЕТНА СИСТЕМА"**

Рекомендовано Методичною радою НУК

Миколаїв 2005

УДК 336.14

Методичні вказівки до виконання практичних та самостійних робіт з дисципліни "Бюджетна система" / *І.А. Воробйова, В.О. Мініна, Т.В. Селікова, Р.В. Руденко.* – Миколаїв: НУК, 2005. – 36 с.

Кафедра фінансів

Методичні вказівки розроблені з метою надання допомоги та підвищення якості самостійного вивчення матеріалу та виконання практичних завдань з дисципліни "Бюджетна система".

Методичні вказівки визначають основні вимоги до теоретичної та практичної підготовки студентів, порядок оцінки виконання самостійних та практичних завдань. Призначені для студентів інженерно-економічного факультету спеціальності 6.050100 "Фінанси" очного та заочного відділення.

Рецензент канд. екон. наук, доц. Єфімова Г.В.

1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПОБУДОВИ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

1.1. Визначення бюджету та його функцій

Бюджет – це план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду.

Сутність бюджету розкривається у призначенні фінансового забезпечення щодо виконання державою її функцій: економічної, соціальної, управлінської та оборонної, що закріплені Конституцією України, Як економічна категорія бюджет відображає відносини щодо формування на загальнодержавному і регіональних рівнях централізованих фондів, призначених для реалізації функцій держави.

Специфічними ознаками бюджету є:

перерозподільний характер – бюджет виконує функції перерозподілу валового внутрішнього продукту (ВВП) між галузями, регіонами, соціальними верствами населення, перерозподіл у часі при використанні державних позик;

всеохоплюючий характер – ними охоплені всі юридичні і фізичні особи;

законодавче регулювання, що базується на діючому законодавстві.

Бюджет як економічна категорія характеризує рух грошових потоків між державою та юридичними і фізичними особами. Цим відносинам притаманний суперечливий характер. Є два способи вирішення фінансових протиріч:

а) встановлення оптимальних пропорцій розподілу ВВП та його централізації в бюджеті. Критерії оптимальності: забезпечення економічного зростання та встановлення соціальної гармонії в суспільстві. З одного боку, бюджет не повинен підривати фінансову базу юридичних і фізичних осіб, з іншого – створювати утриманські тенденції у суспільстві;

б) зростання ВВП – основного показника, що характеризує економіку країни. Економічний розвиток дає можливість забезпечувати постійне зростання доходів усіх суб'єктів фінансових відносин. Разом з тим, оскільки потреби держави відносно стабільні, то в разі зростання ВВП її відносна частка може зменшуватись.

Бюджет як фінансовий план являє собою розпис доходів і видатків держави, який затверджується органами законодавчої і представницької влади у вигляді закону, а також відображає економічну, соціальну, військову, міжнародну політику держави. Рівень соціальних видатків визначається фінансовою моделлю суспільства. В Україні бюджет як фінансовий план має певні відмінності від бюджету як економічної категорії, оскільки до нього включаються фонди цільового призначення. Тому для оцінки реальної бюджетної політики необхідно проаналізувати статті доходів і видатків "чистого" бюджету (без цільових фондів).

Стан бюджету як фінансового плану характеризується трьома показниками: рівновагою доходів і видатків, перевищенням доходів над видатками (профіцитом) і перевищенням видатків над постійними доходами (дефіцитом). За наявності бюджетного дефіциту встановлюються джерела його покриття (державні позики, грошова емісія).

1.2. Визначення бюджетної системи та принципи її побудови

Бюджетна система є складовою частиною фінансової системи держави і включає в себе: "Сукупність державного та місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного і адміністративно-територіальних устроїв і врегульована нормами права" (п. 5 ст. 2 Бюджетного кодексу України).

Основними документами, що регулюють бюджетні відносини, є Бюджетний кодекс України, який є базовим для вивчення дисципліни, а також Конституція України, Закон "Про Державний бюджет на поточний рік", нормативні документи Кабінету Міністрів, Міністерства фінансів та інших міністерств. Бюджетний устрій визначає, яким чином здійснюється побудова бюджетної системи.

Відповідно до Бюджетного кодексу України складовими частинами бюджетної системи є:

- державний бюджет;
- місцеві бюджети.

Згідно з рівнем адміністративного поділу до місцевих бюджетів входять:

- республіканський бюджет Автономної Республіки Крим;
- обласні;
- міські (міст державного та обласного підпорядкування з районним поділом);
- районні;
- бюджети міст (обласного і районного підпорядкування без районного поділу);
- сіл;
- селищ;
- районів у містах.

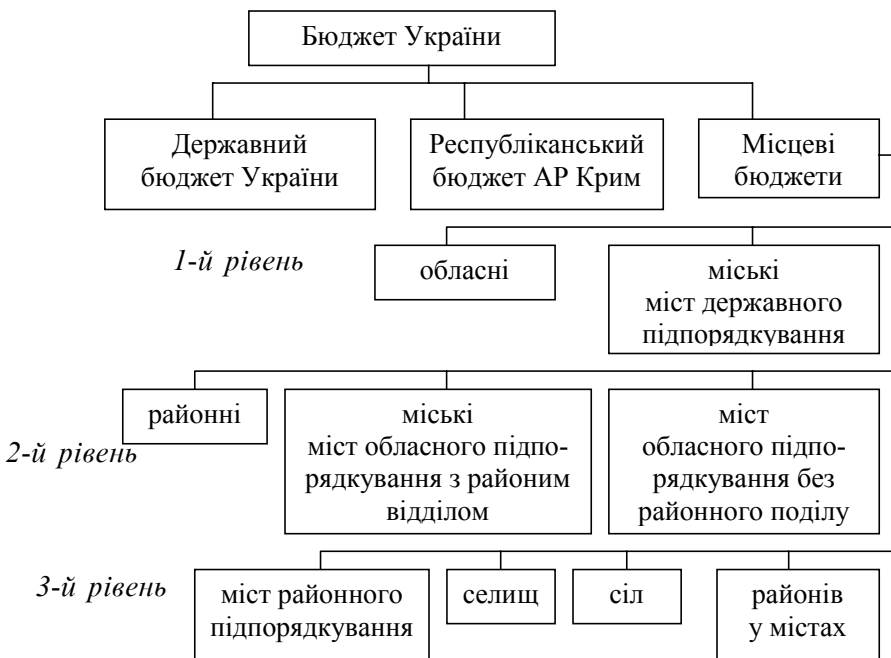
Згідно з фінансовою термінологією централізовані види бюджетів позначають прикметниками (обласний, районний, міський), а децентралізовані – іменниками у родовому відмінку (бюджети міст, селищ, районів).

В основі побудови бюджетної системи лежить адміністративно-територіальний поділ країни. При цьому поділ бюджетів здійснюється за наявності відповідного органу управління. Специфічною ознакою України є те, що на сільському рівні можуть утворюватись єдині для кількох сіл органи влади, тоді створюється й один бюджет. Бюджетну систему України можна уявити у вигляді схеми (див. рисунок).

Принципи побудови бюджетної системи характеризують взаємозв'язок і підпорядкованість бюджетів:

1) *принцип єдності бюджетної системи України*. Єдність бюджетної системи України забезпечується єдиною правовою базою, єдиною грошовою системою, єдиним регулюванням бюджетних

відносин, єдиною бюджетною класифікацією, єдністю порядку виконання бюджетів та ведення бухгалтерського обліку і звітності;

Бюджетна система України

2) *принцип збалансованості*. Повноваження на здійснення витрат бюджету повинні відповідати обсягу надходжень до бюджету на відповідний бюджетний період;

3) *принцип самостійності*. Державний бюджет України та місцеві бюджети є самостійними. Держава коштами державного бюджету не несе відповідальності за бюджетні зобов'язання органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування. Органи влади Автономної Республіки Крим та органи місцевого самоврядування коштами відповідних бюджетів не несуть відповідальності за бюджетні зобов'язання одне одного, а також за бюджетні зобов'язання держави. Самостійність бюджетів забезпечується закріпленням за ними відповідних джерел до-

ходів, правом відповідних органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування на визначення напрямів використання коштів відповідно до законодавства України, правом Верховної Ради Автономної Республіки Крим та відповідних рад самостійно і незалежно одне від одного розглядати та затверджувати відповідні бюджети;

4) *принцип повноти*. До складу бюджетів підлягають включенню всі надходження до бюджетів та витрати бюджетів, що здійснюються відповідно до нормативно-правових актів органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування;

5) *принцип обґрунтованості*. Бюджет формується на реалістичних макропоказниках економічного і соціального розвитку держави та розрахунках надходжень до бюджету і витрат бюджету, що здійснюються відповідно до затверджених методик та правил;

6) *принцип ефективності*. При складанні та виконанні бюджетів усі учасники бюджетного процесу мають прагнути досягнення запланованих цілей при залученні мінімального обсягу бюджетних коштів та досягнення максимального результату при використанні визначеного бюджетом обсягу коштів;

7) *принцип субсидіарності*. Розподіл видів видатків між державним бюджетом та місцевими бюджетами, а також між місцевими бюджетами повинен ґрунтуватися на максимально можливому наближенні надання суспільних послуг до їх безпосереднього споживача;

8) *принцип цільового використання бюджетних коштів*. Бюджетні кошти використовуються тільки на цілі, визначені бюджетними призначеннями;

9) *принцип справедливості і неупередженості*. Бюджетна система України будується на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами;

10) *принцип публічності та прозорості*. Державний бюджет України та місцеві бюджети затверджуються, а рішення щодо звіту про їх виконання приймаються відповідно Верховною Радою України, Верховною Радою Автономної Республіки Крим та відповідними радами;

11) *принцип відповідальності учасників бюджетного процесу*.

Кожен учасник бюджетного процесу несе відповідальність за свої дії або бездіяльність на кожній стадії бюджетного процесу.

1.3. Бюджетна класифікація

Бюджетна класифікація – єдине систематизоване згрупування доходів, видатків (у тому числі кредитування за вирахуванням погашення) та фінансування бюджету за ознаками економічної сутності, функціональної діяльності, організаційного устрою та іншими ознаками відповідно до законодавства України та міжнародних стандартів.

Бюджетна класифікація України застосовується для здійснення контролю за фінансовою діяльністю органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших розпорядників бюджетних коштів, проведення необхідного аналізу в розрізі доходів, а також організаційних, функціональних та економічних категорій видатків, забезпечення загальнодержавної і міжнародної порівнянності бюджетних показників.

Бюджетна класифікація має такі складові частини:

- 1) класифікація доходів бюджету;
- 2) класифікація видатків (у тому числі кредитування за вирахуванням погашення) бюджету;
- 3) класифікація фінансування бюджету;
- 4) класифікація боргу.

Доходи бюджету класифікуються за такими розділами:

- 1) податкові надходження;
- 2) неподаткові надходження;
- 3) доходи від операцій з капіталом;
- 4) трансферти.

Податковими надходженнями визнаються передбачені податковими законами України загальнодержавні і місцеві податки, збори та інші обов'язкові платежі.

Неподатковими надходженнями визнаються:

- 1) доходи від власності та підприємницької діяльності;
- 2) адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційного та побічного продажу;
- 3) надходження від штрафів та фінансових санкцій;
- 4) інші неподаткові надходження.

Трансферти – це кошти, одержані від інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі.

Видатки бюджету класифікуються за такими ознаками:

1) функції, з виконанням яких пов'язані видатки (функціональна класифікація видатків);

2) економічна характеристика операцій, при проведенні яких здійснюються ці видатки (економічна класифікація видатків);

3) ознака головного розпорядника бюджетних коштів (відомча класифікація видатків);

4) бюджетні програми (програмна класифікація видатків).

Функціональна класифікація видатків має такі рівні деталізації:

1) розділи, в яких визначаються видатки бюджетів на здійснення відповідно загальних функцій держави, Автономної Республіки Крим чи місцевого самоврядування;

2) підрозділи та групи, в яких конкретизуються напрями спрямування бюджетних коштів на здійснення відповідно функцій держави, Автономної Республіки Крим чи місцевого самоврядування.

За економічною класифікацією видатки бюджету поділяються на поточні видатки, капітальні видатки та кредитування за вирахуванням погашення, склад яких визначається міністром фінансів України (конкретні коди наведені в п. 1.13).

Відомча класифікація видатків бюджету визначає перелік головних розпорядників бюджетних коштів. На її основі Державне казначейство України та місцеві фінансові органи ведуть реєстр усіх розпорядників бюджетних коштів.

Бюджет може складатися із загального та спеціального фондів.

Загальний фонд бюджету включає в себе:

1) всі доходи бюджету, крім тих, що призначені для зарахування до спеціального фонду;

2) всі видатки бюджету за рахунок надходжень до загального фонду бюджету;

3) фінансування загального фонду бюджету.

Спеціальний фонд бюджету включає в себе:

1) бюджетні призначення на видатки за рахунок конкретно визначених джерел надходжень;

2) гранти або дарунки (у вартісному обрахунку), одержані розпорядниками бюджетних коштів на конкретну мету;

3) різницю між доходами і видатками спеціального фонду бюджету.

Розподіл бюджету на загальний та спеціальний фонди визначається Законом "Про Державний бюджет України". Джерела формування спеціального фонду визначаються виключно законами України. Передача коштів між загальним та спеціальним фондами бюджету дозволяється тільки в межах бюджетних призначень шляхом внесення змін до закону про державний бюджет чи рішення відповідної ради. Створення позабюджетних фондів органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування та іншими бюджетними установами не допускається.

1.4. Розмежування доходів і видатків між рівнями бюджетів

Розмежування доходів і видатків між окремими бюджетами починається з розподілу видатків. Оскільки бюджет є фінансовою базою держави, то в основі розмежування видатків лежить визначення меж функціональних повноважень між окремими рівнями державної влади й управління. При цьому функціональні повноваження поділяються на недеlegationані державні повноваження, делеговані та власні повноваження. Розподіл делегованих державних повноважень здійснюється на основі функціональної класифікації видатків бюджету між різними рівнями місцевого самоврядування.

Розрізняють такі види видатків держави на здійснення функціональних повноважень:

видатки на здійснення недеlegationаних державних повноважень – це видатки на забезпечення конституційного ладу держави, державного суверенітету та інші видатки, які не можуть бути передані на виконання місцевому самоврядуванню. Такі видатки здійснюються за рахунок коштів державного бюджету України. До видатків на виконання недеlegationаних державних повноважень належать видатки на державне управління, законодавчу і виконавчу владу, утримання Адміністрації Президента України, судову владу, міжнародну діяльність, фундаментальні та прикладні дослідження, національну оборону, правоохоронну діяльність, дер-

жавні програми підтримки пріоритетних галузей економіки, засобів масової інформації, розвитку транспорту та зв'язку, загальнодержавні інвестиційні проекти, державні програми ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, створення та поповнення державних запасів, обслуговування державного боргу, проведення загальнодержавних виборів та референдумів, інші програми загальнодержавного значення;

видатки на здійснення делегованих державних повноважень – це видатки, які визначаються функціями держави та можуть бути передані на виконання місцевому самоврядуванню з метою забезпечення найефективнішого їх використання. Такі видатки здійснюються за рахунок коштів місцевих бюджетів і бюджетних трансфертів. Розмежування видів видатків за делегованими державними повноваженнями між місцевими бюджетами відбувається на основі принципу субсидіарності з урахуванням критеріїв повноти надання послуг і наближення їх до безпосереднього споживача;

видатки на здійснення власних повноважень – це видатки на реалізацію прав, обов'язків та функцій місцевого самоврядування, які мають місцевий характер. Такі видатки виконуються за рахунок коштів місцевих бюджетів.

У процесі виконання бюджетів існують взаємовідносини між окремими ланками бюджетної системи – внутрішніми бюджетними потоками, які відображають перерозподіл доходів і видатків між бюджетами у формі бюджетного субсидіювання (передача коштів з бюджету вищого рівня до бюджету нижчого рівня з метою надання фінансової допомоги). Існує три види бюджетного субсидіювання: бюджетні субсидії, бюджетні субвенції, бюджетні дотації.

Бюджетна субсидія може бути цільовою (на конкретні видатки) і знеособленою. Вона не пов'язується безпосередньо з фінансовим станом бюджету, який її отримує. *Бюджетна субвенція* – різновид цільової субсидії, яка передбачає участь у фінансуванні певних заходів і програм бюджету, що її видає, та бюджету, що її отримує. *Бюджетна дотація* – цільова фінансова допомога на покриття дефіциту відповідного бюджету. Залежно від можливостей бюджету, що її видає, покриття може бути повним або частковим.

Вилучення коштів – явище, зворотне дотації, тобто передача коштів бюджетного надлишку з бюджетів нижчого рівня до бю-

джету вищого рівня. За своїм характером взаємовідносини між бюджетами можуть бути договірними чи обов'язковими.

1.5. Міжбюджетні відносини

Міжбюджетні відносини будуються в Україні на підставі розподілу доходів та видатків між державним та місцевими бюджетами відповідно до норм Бюджетного кодексу України, що є підставою для врегулювання міжбюджетних відносин.

Особливим видом субсидіювання є встановлена Бюджетним кодексом України дотація вирівнювання. Вона визначається за спеціальними формулами як різниця між обсягом видатків бюджету, визначеним на основі встановлених державних стандартів соціальної забезпеченості, та наявними у даного бюджету доходами.

Для визначення обсягів дотації вирівнювання з державного бюджету місцевим або обсягів вилучення надлишкових коштів закріплених доходів з місцевих бюджетів до державного Кабінетом Міністрів встановлено формульний метод, яким передбачено визначення наступних показників.

Індекс відносної податкоспроможності (K_i) розраховується Міністерством фінансів України для обласного бюджету, бюджету міст обласного підпорядкування та внутріобласних районів. Для розрахунку K_i використовуються такі дані:

фактичні обсяги надходжень закріплених доходів за три базових роки, що передують плановому бюджетному періоду, на відповідній території (D_{i1} , D_{i2} , D_{i3}) та в цілому по Україні (D_{u1} , D_{u2} , D_{u3});

фактичну чисельність населення на 1-е число кожного з трьох років базового періоду на відповідній території (N_{i1} , N_{i2} , N_{i3}) та по Україні в цілому (N_{u1} , N_{u2} , N_{u3});

планові обсяги закріплених доходів в цілому по Україні на майбутній бюджетний період (D_{u4}), отже,

$$K_i = (D_{i1}/D_{u1} \times N_{u1} + D_{i2}/D_{u2} \times N_{u2} + D_{i3}/D_{u3} \times N_{u3}) / (N_{i1} + N_{i2} + N_{i3}). \quad (1)$$

До складу закріплених доходів для відповідного рівня бюджету входять податки і збори (див. таблицю).

Перелік закріплених доходів та їх розподіл по рівнях місцевих бюджетів

Рівень бюджету	Назва податків							
	Податок на доходи з фізичних осіб	Податок на землю	Державне мито	Єдиний податок	Плата за торговий патент	Плата за ліцензії	Плата за державну реєстрацію	Адміністративні штрафи
Обласний	25	25	–	–	–	100	–	–
Районний	50	15	–	100	100	100	100	100
Міський	75	–	100	100	100	100	100	100
Селищний	25	–	100	100	100	–	100	100
Сільський	25	–	100	100	100	–	100	100

Плановий обсяг закріплення доходів для відповідного бюджету ($D_{i \text{ зак}}$) визначається за формулою

$$D_{i \text{ зак}} = K_i \times (N_{i1} + N_{i2} + N_{i3}) \times D_{i4} / (N_{u1} + N_{u2} + N_{u3}). \quad (2)$$

Дотація вирівнювання (T_i) або обсяги вилучення надлишкових коштів (B_i) визначаються за формулами:

$$T_i = V_i - D_{i \text{ зак}}, \text{ якщо } V_i > D_{i \text{ зак}}; \quad (3)$$

$$B_i = D_{i \text{ зак}} - V_i, \text{ якщо } V_i < D_{i \text{ зак}}; \quad (4)$$

де V_i – планові обсяги видатків на виконання делегованих державою повноважень в межах i -го бюджету, які розраховуються на підставі фінансового нормативу бюджетної забезпеченості.

Якщо $T_i > 0$, тобто видатки перевищують доходи ($V_i > D_{i \text{ зак}}$), то з державного бюджету виділяється дотація вирівнювання (T_i) за рахунок доходів державного бюджету. Якщо доходи перевищують видатки ($V_i < D_{i \text{ зак}}$), то в цьому випадку з відповідного бюджету вилучаються до державного бюджету надлишкові обсяги закріплених доходів.

Перерахування дотації вирівнювання здійснюється щоденно органами Казначейства на рахунки відповідних місцевих бюджетів на підставі нормативу щоденних перерахувань ($H_{i \text{ д}}$), що

визначається за формулою

$$H_{i_d} = T / D_{d.o}, \quad (5)$$

де $D_{d.o}$ – доходи державного бюджету, за рахунок яких перераховуються дотації вирівнювання, що заплановані області на плановий бюджетний період. Склад таких доходів затверджується Законом "Про Державний бюджет України" на кожний бюджетний рік і в основному включають у себе:

1) податок на прибуток підприємств державної форми власності;
2) податок на додану вартість з виготовлених в Україні та ввезених на територію України товарів (робіт, послуг);

3) платежі за спеціальне використання лісових ресурсів державного значення та користування земельними ділянками лісового фонду;

4) збір за спеціальне використання водних ресурсів загальнодержавного значення та збір за спеціальне водокористування водними об'єктами для потреб гідроенергетики і водного транспорту;

5) платежі за користування надрами загальнодержавного значення;

6) акцизний збір з вироблених в Україні товарів (крім 50 відсотків акцизного збору з вироблених в Україні нафтопродуктів і транспортних засобів);

7) акцизний збір із ввезених на територію України товарів (крім 50 відсотків акцизного збору із ввезених в Україну нафтопродуктів і транспортних засобів);

8) плата за ліцензії на певні види господарської діяльності;

9) ввізне мито (крім 50 відсотків ввізного мита на нафтопродукти, транспортні засоби та шини до них);

10) вивізне мито;

11) плата за оренду цілісних майнових комплексів державних підприємств та іншого державного майна;

12) державне мито в частині, що відповідно до закону зараховується до державного бюджету;

13) єдиний збір, який справляється у пунктах пропуску через державний кордон України;

14) кошти, що передаються до державного бюджету з обласних бюджетів, міських бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення і районних бюджетів.

Перерахування надлишкових закріплених доходів місцевих

бюджетів до державного здійснюється щоденно органами Казначейства на підставі щоденного нормативу ($H_{iв}$), який визначається за формулою

$$H_{iв} = B_i / D_{i\text{ зак}}. \quad (6)$$

Примітка. Фактичне перерахування коштів до державного бюджету може здійснюватись щодавно.

Перерахування дотації вирівнювання і вилучення надлишкових коштів здійснюється до повного вичерпання запланованих сум.

У разі перевиконання річних планових показників по доходах державного бюджету дотація вирівнювання з них не перераховується, а додаткові надходження ($\Delta D_{до}$) розподіляються наступним чином: 50,0 % – до державного бюджету, 12,5 % – до обласного бюджету, 37,5 % – до бюджету міст та районів.

У разі перевиконання річних планових обсягів надходжень закріплених доходів місцевих бюджетів, обсяги перевиконання розподіляються так: 50 % – до державного бюджету, 50 % – до відповідного місцевого бюджету.

Планові обсяги видатків місцевих бюджетів на фінансування делегованих державою повноважень визначаються з застосуванням фінансових нормативів бюджетної забезпеченості на 1-го отримувача бюджетних послуг, (наприклад, на 1-го учня, на 1-го жителя).

Розрахунковий показник обсягу видатків загального фонду місцевого бюджету (V_i), що враховується для визначення обсягу міжбюджетних трансфертів, становить суму розрахункових показників за основними видами видатків цього бюджету:

$$V_i = V_{yi} + V_{zi} + V_{oi} + V_{si} + V_{ki} + V_{fi} + V_{di} + V_{hp} \quad (7)$$

де V_{yi} – розрахунковий обсяг видатків на утримання органів управління;

V_{zi} – розрахунковий обсяг видатків на охорону здоров'я;

V_{oi} – розрахунковий обсяг видатків на освіту;

V_{si} – розрахунковий обсяг видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення;

V_{ki} – розрахунковий обсяг видатків на культуру і мистецтво;

V_{fi} – розрахунковий обсяг видатків на фізичну культуру і спорт;

V_{di} – розрахунковий обсяг видатків на інші заходи.

Наприклад, розрахунок показника обсягу видатків на освіту визначається залежно від загального обсягу ресурсів місцевих бюджетів на освіту, фінансового нормативу бюджетної забезпеченості одного учня та приведеного контингенту учнів різних типів загальноосвітніх навчальних закладів станом на 5 вересня року, що передував поточному бюджетному періодові.

Розрахунок обсягу видатків бюджету на освіту визначається за формулою

$$V_{oi} = H_o \times (U_o + U_f \times K_f + U_w \times K_w + U_t \times K_t + U_h \times K_h + U_c \times K_c + U_p \times K_p), \quad (8)$$

де H_o – фінансовий норматив бюджетної забезпеченості одного учня;

U_o – кількість учнів денних загальноосвітніх шкіл у цілому в Автономній Республіці Крим, області, Києві та Севастополі;

U_f – кількість учнів загальноосвітніх шкіл-інтернатів (ліцеїв) з посиленою військово-фізичною підготовкою;

K_f – коефіцієнт приведення кількості учнів загальноосвітніх шкіл-інтернатів (ліцеїв) з посиленою військово-фізичною підготовкою до кількості учнів загальноосвітніх шкіл;

U_w – кількість учнів (включаючи студентів) училищ олімпійського резерву, училищ, шкіл-інтернатів (ліцеїв) фізичної культури і спорту;

K_w – коефіцієнт приведення кількості учнів (включаючи студентів) училищ олімпійського резерву, училищ, шкіл-інтернатів (ліцеїв) фізичної культури і спорту до кількості учнів загальноосвітніх шкіл;

U_t – кількість вихованців загальноосвітніх шкіл-інтернатів (без кількості вихованців шкіл-інтернатів (ліцеїв) з посиленою військово-фізичною підготовкою);

K_t – коефіцієнт приведення кількості вихованців загальноосвітніх шкіл-інтернатів до кількості учнів загальноосвітніх шкіл;

U_h – кількість вихованців спеціальних шкіл-інтернатів для дітей, які потребують корекції розумового та (або) фізичного розвитку;

K_h – коефіцієнт приведення кількості вихованців спеціальних шкіл-інтернатів для дітей, які потребують корекції розумового та (або) фізичного розвитку, до кількості учнів загальноосвітніх шкіл;

U_c – кількість вихованців дитячих будинків (без вихованців

дитячих будинків у населених пунктах, які за статусом віднесені до гірських);

K_c – коефіцієнт приведення кількості вихованців дитячих будинків до кількості учнів загальноосвітніх шкіл;

U – кількість вихованців шкіл-інтернатів для дітей-сиріт;

K_p – коефіцієнт приведення кількості вихованців шкіл-інтернатів для дітей-сиріт до кількості учнів загальноосвітніх шкіл.

1.6. Склад видатків бюджету

До складу видатків бюджету України відповідно до прийнятої структури бюджетної класифікації належать:

- 1) державне управління;
- 2) судова влада;
- 3) міжнародна діяльність;
- 4) фундаментальні дослідження і сприяння науково-технічному прогресу;
- 5) національна оборона;
- 6) правоохоронна діяльність та забезпечення безпеки держави;
- 7) освіта;
- 8) охорона здоров'я;
- 9) соціальний захист і соціальне забезпечення;
- 10) житлово-комунальне господарство;
- 11) культура і мистецтво;
- 12) засоби масової інформації;
- 13) фізична культура і спорт;
- 14) промисловість та енергетика;
- 15) будівництво;
- 16) сільське господарство, лісове господарство, рибальство і мисливство;
- 17) транспорт, шляхове господарство, зв'язок, телекомунікації та інформатика;
- 18) інші послуги, пов'язані з економічною діяльністю;
- 19) заходи, пов'язані з ліквідацією наслідків Чорнобильської катастрофи та соціальним захистом населення;
- 20) охорона навколишнього природного середовища і ядерна безпека;
- 21) попередження та ліквідація надзвичайних ситуацій і наслідків стихійного лиха;

- 22) поповнення державних запасів і резервів;
- 23) обслуговування державного боргу;
- 24) державні цільові фонди (за винятком Фонду для здійснення заходів з ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи та соціального захисту населення);
- 25) видатки, не віднесені до основних груп.

За функціональною ознакою структура видатків бюджету України в останні роки характеризується такими показниками: видатки на економічну діяльність – 15...20 %, науку – до 2 %, соціальний захист населення – близько 15 %, соціально-культурну сферу – близько 25 %, національну оборону – до 5 %, державне управління та правоохоронну діяльність і забезпечення безпеки держави – до 10 %, видатки цільових фондів – 10...15 %, обслуговування державного боргу – до 10 %, інші видатки – до 5 %.

1.7. Видатки бюджету на управління

До видатків бюджету на управління належать три напрями фінансування: державне управління; міжнародна діяльність; правоохоронна діяльність та забезпечення безпеки держави.

Державне управління передбачає такі складові:
функціонування законодавчої влади;
функціонування виконавчої влади;
утримання Президента України та його апарату;
утримання фінансових та фіскальних органів;
загальне планування і статистичні служби;
інші видатки на загальнодержавне управління.

Міжнародна діяльність включає в себе:
міжнародне співробітництво;
реалізацію міжнародних угод;
міжнародні культурні, наукові та інформаційні зв'язки.

Правоохоронна діяльність та забезпечення безпеки держави складається з таких елементів:

- органів внутрішніх справ;
- внутрішніх військ;
- судів;
- прокуратури;
- кримінально-виправної системи;
- прикордонних військ;

митних органів;
Служби безпеки України;
професійно-пожежної охорони;
Національної гвардії України;
Головного управління урядового зв'язку та інших правоохоронних органів.

Фінансування органів управління здійснюється за кошторисом. В основі фінансування лежить штатний розпис. Чисельність персоналу та ставки зарплати встановлюються відповідними керівними структурами. Особливе місце посідають видатки на утримання та експлуатацію автотранспорту, поштові й телеграфні витрати.

1.8. Видатки бюджету на національну оборону

Видатки на національну оборону залежать від прийнятої воєнної доктрини. Існують три основні її типи:

- 1) повна відмова від військових видатків;
- 2) створення могутньої воєнної супердержави;
- 3) фінансування оборони за принципом мінімальної достатності.

Фінансування видатків на національну оборону в Україні здійснюється на основі третього принципу. Переважна частина видатків фінансується з Державного бюджету, в тому числі утримання військових комісаріатів.

Видатки на національну оборону включають у себе: утримання Збройних Сил; закупівлю озброєння і військової техніки; капітальне будівництво; науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи та інші видатки.

Утримання армійських частин здійснюється на основі кошторису. Основні статті видатків – грошове утримання військовослужбовців та заробітна плата вільнонайманих. Планування цих видатків здійснюється за загальноприйнятою методикою: кількість посад множить на середній розмір грошового утримання чи ставки. Кількість посад визначається кількістю військових підрозділів (взводів, рот, батальйонів і т. д.). Розмір грошового утримання залежить від двох основних чинників – посади та військового звання. Також встановлюється надбавка за вислугу років. Важливе місце в кошторисі займають видатки на утримання військовослужбовців: харчування, обмундирування, витрати на проведення бойової підготовки (навчання, стрільби, польоти).

Фінансування придбання озброєння та військової техніки визначається потребами, пов'язаними з постійною заміною техніки та озброєння у зв'язку із закінченням термінів експлуатації та моральним старінням.

1.9. Видатки бюджету на економічну діяльність

Видатки бюджету на економічну діяльність включають у себе такі форми фінансування: капіталовкладення; операційні витрати; кредити і дотації.

Фінансування капіталовкладень може здійснюватись за двома напрямками: а) у відомчому розрізі; б) у розрізі інвестиційних проектів.

Відомчий (галузевий) підхід полягає в тому, що загальна сума виділених бюджетом капіталовкладень направляється міністерствам і відомствам, які, в свою чергу, розподіляють цю суму між підприємствами та організаціями. Цей підхід є основним в Україні, хоча має недолік – розпорошення коштів.

Фінансування *інвестиційних проектів*, навпаки, дозволяє концентрувати ресурси на реалізації основних завдань.

З метою підтримки підприємств з бюджету можуть надаватися у вигляді:

бюджетних кредитів на умовах обов'язкового повернення з невисокою процентною ставкою;

державних дотацій – коштів на покриття збитків суб'єктів господарювання в тому разі, коли збитковість визначається певною фінансовою політикою держави у сфері ціноутворення (як правило, обмеження рівня цін). Можуть надаватись у сумі, яка повністю відшкодовує збитки чи покриває їх частково, що визначається станом бюджету. Обсяг дотації визначається як різниця між витратами і доходами підприємств. Виділення коштів може проводитись на підставі планових чи фактичних розрахунків.

1.10. Видатки бюджету на науку

Видатки бюджету на науку залежать від характеру наукових досліджень. Розрізняють два напрями наукових досліджень: фундаментальні та прикладні.

Фундаментальними дослідженнями є пошукові та теоретичні

напрями науки. Визначити наперед результативність та ефективність таких досліджень дуже складно, тому неможливо встановити їх вартісну оцінку. У зв'язку з великим ризиком використання інвестованих коштів ці дослідження фінансуються за допомогою бюджету або спеціальних фондів.

Прикладні дослідження пов'язані з визначенням форм і методів впровадження в практику результатів фундаментальних досліджень, які завершилися певними винаходами. Оскільки в даному випадку можливе прогнозування ефективності таких робіт, встановлення їх вартісної оцінки та фінансування може здійснюватись за рахунок коштів замовника.

Академічні науково-дослідні заклади, підпорядковані Національній Академії наук, займаються, насамперед, фундаментальними дослідженнями, тому їх діяльність фінансується з державного бюджету. Прикладними дослідженнями займаються відомчі заклади, основний профіль яких – прикладні дослідження, спрямовані на розвиток даної галузі. Фінансування здійснюється за рахунок централізованих коштів міністерств і відомств або за кошти замовників. Якщо відомчі заклади розробляють фундаментальні проблеми, то в цьому випадку вони отримують кошти з бюджету.

1.11. Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення

Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення включають у себе:

- виплату пенсій і допомоги;
- оплату пільг ветеранам війни і праці;
- допомогу сім'ям з дітьми;
- інші види соціальної допомоги;
- пенсії військовослужбовцям та особам начальницького і рядового складу;
- фінансування дитячих закладів-інтернатів;
- притулків для неповнолітніх;
- програм соціального захисту неповнолітніх;
- будинків-інтернатів для пристарілих та інвалідів;
- інших закладів і заходів у галузі соціальної політики;
- кошти з бюджету, що передаються до Фонду соціального захисту інвалідів України.

Одним з видів державної соціальної допомоги є надання гро-

мадянам щомісячної адресної безготівкової грошової субсидії для відшкодування витрат на оплату за користування житлом або його утримання та комунальні послуги (водо-, тепло-, газопостачання, водовідведення, електроенергія, вивезення побутового сміття та рідких нечистот), а також один раз на рік субсидії на придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива. Житлова субсидія є безповоротною та її отримання не пов'язане і не тягне за собою зміни форми власності житла.

Надання населенню житлових субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, побутового палива здійснюється за умови, що вартість послуг перевищує 20 відсотків сукупного доходу сім'ї. Законодавством передбачено такі терміни надання житлових субсидій:

субсидія для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг призначається на шість місяців, а на оплату природного газу, що споживається на індивідуальне опалення, – на опалювальний період, починаючи з місяця звернення за її призначенням;

субсидія для придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива призначається один раз на календарний рік за особистим зверненням громадян;

субсидія для придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива і відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг надається на календарний рік (при цьому субсидія на оплату житлово-комунальних послуг розраховується з місяця звернення за її призначенням до кінця поточного року).

Розмір субсидії для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг здійснюється на підставі даних про середньомісячний сукупний дохід та обов'язкову частку плати за житлово-комунальні послуги у цьому доході, а також загальний місячний розмір плати за житлово-комунальні послуги у межах норми забезпеченості житлом і встановлених нормативів користування комунальними послугами у конкретному населеному пункті.

Розмір субсидії визначається як різниця між вартістю плати за житлово-комунальні послуги (у межах норми володіння чи користування загальною площею житла та нормативів споживання комунальних послуг) і сумою визначеного обов'язкового плате-

жу. Розмір призначеної субсидії не може перевищувати розміру житлово-комунальних платежів. При цьому головною умовою є обов'язкова сплата визначеного обсягу платежу самим власником або наймачем житла.

1.12. Державний кредит

Державний кредит являє собою досить специфічну ланку державних фінансів. Він не має окремого фонду фінансових ресурсів; кошти, що мобілізуються за його допомогою, проходять через бюджет. В окремих випадках за його допомогою залучаються кошти у фонди цільового призначення чи під цільові проекти.

Державні позики є основною формою державного кредиту. За правовим оформленням розрізняють: державні позики, що надаються на підставі угод; державні позики, забезпечені випуском цінних паперів. Угодами оформлюються, як правило, кредити від урядів інших країн, міжнародних організацій та фінансових інститутів. За допомогою цінних паперів мобілізуються кошти на фінансовому ринку.

Оформлення державних позик може здійснюватись двома видами цінних паперів – облігаціями і казначейськими зобов'язаннями.

Облігація являє собою боргове зобов'язання держави, за яким у встановлені терміни повертається борг і виплачується дохід у формі процента чи виграшу. Вони можуть бути знеособленими (на покриття бюджетного дефіциту) і цільовими (під конкретні проекти).

Казначейські зобов'язання мають характер боргового зобов'язання, спрямованого тільки на покриття бюджетного дефіциту. Виплата доходу здійснюється у формі процентів. Казначейськими зобов'язаннями, як правило, оформлюються короткострокові позики (іноді середньострокові – казначейськими нотами), облігаціями – середньо- та довгострокові.

Залежно від місця розміщення позик їх поділяють на внутрішні (надаються юридичними і фізичними особами даної чи інших країн) та зовнішні (надходять ззовні – від урядів, юридичних і фізичних осіб інших країн, міжнародних організацій і фінансових інститутів).

Відповідно до терміну погашення заборгованості розрізняють короткострокові (термін погашення до одного року), середньо-

строкові (від одного до п'яти років), довгострокові (понад п'ять років) позики.

Використання державою у своїй фінансовій політиці залучення коштів на кредитній основі призводить до формування державного боргу і необхідності чіткої системи управління ним.

1.13. Державний борг

Державний борг – це сума заборгованості держави своїм кредиторам. Розрізняють поточний і капітальний, внутрішній і зовнішній борги.

Поточний борг – це сума заборгованості, що підлягає погашенню в поточному році разом з належними до сплати в цей період процентами з усіх випущених на даний момент позик.

Капітальний борг – це загальна сума заборгованості і процентів, що мають бути виплачені за позиками.

Внутрішній борг – це заборгованість кредиторам всередині даної держави.

Зовнішній борг – це заборгованість кредиторам за межами даної країни.

1.14. Кошторисне фінансування

Кошторисне фінансування охоплює соціально-культурну сферу, науку, управління, армію. Суть кошторисного фінансування полягає у виділенні бюджетних асигнувань на основі спеціального розрахункового документа – кошторису.

Кошторис бюджетної установи є основним плановим документом, який надає повноваження щодо отримання доходів і здійснення видатків, визначає обсяг і спрямування коштів на виконання бюджетною установою своїх функцій та досягнення цілей, визначених на бюджетний період відповідно до бюджетних призначень.

Підставою для затвердження кошторисів є бюджетні асигнування, які одержують розпорядники коштів місцевого бюджету відповідно до затвердженого бюджетного розпису.

Існують наступні види кошторисів:

- а) індивідуальний – для кожної бюджетної установи;
- б) загальний – для групи однорідних закладів (загальноосвітні школи, дитячі дошкільні заклади та ін.);

в) на централізовані заходи, які проводяться відповідним органом управління;

г) зведений – обсяги фінансування для окремого органу управління (наприклад, зведений кошторис відділу освіти включає в себе: загальні кошториси по загальноосвітніх школах, школах-інтерна-тах, дошкільних закладах, а також кошторис на централізовані заходи).

Складання кошторису проводиться відповідно до економічної класифікації видатків:

	код видатків
А. Поточні видатки	1000
1. Видатки на товари і послуги	1100
в т. ч.:	
оплата праці працівників бюджетних установ	1110
нарахування на заробітну плату	1120
придбання предметів постачання і матеріалів, оплата послуг та інші видатки	1130
з них:	
предмети, матеріали, обладнання та інвентар	1131
медикаменти та перев'язувальні матеріали	1132
продукти харчування	1133
м'який інвентар та обмундирування	1134
оплата транспортних послуг та утримання транспортних засобів	1135
оренда та експлуатаційні послуги	1136
поточний ремонт обладнання, інвентарю та будівель, технічне обслуговування обладнання	1137
послуги зв'язку	1138
оплата інших послуг та інші видатки	1139
видатки на відрядження	1140
матеріали, інвентар, будівництво, капітальний ремонт та заходи спеціального призначення, що мають загальнодержавне значення	1160
з них:	
оплата тепlopостачання	1161
оплата водопостачання і водовідведення	1162
оплата електроенергії	1163
оплата природного газу	1164
оплата інших комунальних послуг	1165

оплата інших енергоносіїв	1166
дослідження і розробки, державні програми	1170
2. Виплата процентів (доходу) за зобов'язаннями	1200
3. Субсидії і поточні трансферти	1300
Б. Капітальні видатки	2000
4. Придбання основного капіталу	2100
5. Створення державних запасів і резервів	2200
6. Придбання землі і нематеріальних активів	2300
7. Капітальні трансферти	2400
В. Нерозподілені видатки	3000
Г. Кредитування з вирахуванням погашення	4000
8. Надання внутрішніх кредитів з вирахуванням погашення	4100
9. Надання зовнішніх кредитів з вирахуванням погашення	4200

У процесі складання кошторису всі витрати можуть бути поділені на дві групи. До першої належать видатки на оплату праці, планування яких здійснюється відповідно до специфіки окремих галузей соціальної сфери. Решта видатків плануються за стандартною методикою, яка виходить з обсягів закупівлі товарів і послуги та діючих цін і тарифів.

Територіальні органи Державного казначейства України здійснюють контроль за відповідністю кошторисів розпорядників бюджетних коштів, розпису місцевого бюджету.

Розпорядники бюджетних установ несуть відповідальність за управління бюджетними асигнуваннями і здійснення контролю за виконанням процедур та вимог, встановлених нормативно-правовими актами.

Кошторис бюджетної установи має дві складові:

загальний фонд, який містить обсяг надходжень із загального фонду бюджету та розподіл видатків за повною економічною класифікацією на виконання бюджетною установою основних функцій;

спеціальний фонд, який містить обсяг надходжень із спеціального фонду бюджету та їх розподіл за повною економічною класифікацією на здійснення видатків спеціального призначення, а також на реалізацію пріоритетних заходів, пов'язаних з виконанням установою основних функцій.

План асигнувань із загального фонду бюджету установи – це помісячний розподіл видатків, затверджених у кошторисі для за-

гального фонду, за скороченою формою економічної класифікації. План асигнувань регламентує взяття установою зобов'язань протягом року. Це свого роду гарантія здійснення платежів.

План асигнувань є невід'ємною частиною кошторису і затверджується разом з ним. Бюджетні установи, незалежно від того, ведуть вони облік самостійно чи обслуговуються централізованою бухгалтерією, для забезпечення своєї діяльності складають індивідуальні кошториси і плани асигнувань за кожною виконуваною ними функцією. Форми кошторису та плану асигнувань затверджуються Міністерством фінансів України.

Головні розпорядники коштів подають фінансовим органам зведені кошториси і плани асигнувань. Зазначені кошториси відображають зведення показників індивідуальних кошторисів і планів асигнувань розпорядників коштів бюджету нижчого рівня та коштів, передбачених для одержувача, за функціональною класифікацією. При цьому необхідно зазначити, що зведені кошториси не затверджуються, отже, головним розпорядникам бюджетних коштів надано більше гнучкості щодо управління бюджетними асигнуваннями. В той же час це значно посилює їхню відповідальність за ефективність витрачання бюджетних коштів.

Установам можуть виділятися бюджетні кошти тільки за наявності затверджених кошторисів і планів асигнувань. Головний розпорядник бюджетних коштів доводить до розпорядників нижчого рівня обсяги асигнувань та затверджує кошториси. При цьому установи мають право здійснювати відповідно до бюджетного асигнування розміщення замовлення, укладення договорів, придбання товарів, послуг, а також витратити бюджетні кошти на цілі і в межах, установлених затвердженими кошторисами і планами асигнувань.

Кошти бюджету, які отримують фізичні та юридичні особи, що не мають статусу бюджетної установи (одержувачі бюджетних коштів), надаються їм лише через розпорядника бюджетних коштів. Витрачання зазначених коштів здійснюється відповідно до плану використання бюджетних коштів.

Кошториси складаються усіма установами на наступний бюджетний рік, якщо ці установи функціонували до початку року, на який плануються видатки, або на решту періоду року з часу утворення установи. В останньому випадку кошториси складаються і затверджуються для кожної установи окремо у загальному порядку.

У дохідній частині кошторисів зазначаються планові обсяги надходжень, які передбачається спрямувати на покриття видатків установи із загального та спеціального фондів відповідних бюджетів. Формування дохідної частини спеціального фонду кошторису здійснюється на основі розрахунків доходів, які складаються за кожним джерелом доходів, що плануються на наступний рік. Під час формування показників, на підставі яких визначаються доходи планового періоду, обов'язково враховується рівень їх фактичного виконання за останній звітний рік, а також очікуваного виконання за період, що передує планованому. Показники повинні наводитися в обсязі, зазначеному у розрахунку, і повною мірою відповідати даним бухгалтерської звітності за відповідні періоди.

У процесі формування спеціального фонду кошторису планування спеціальних коштів та інших власних надходжень установ здійснюється за правилами, визначеними для цих категорій чинним законодавством. Спеціальний фонд кошторису передбачає зведення показників за всіма джерелами надходження коштів до цього фонду та відповідними напрямками їх використання. Розподіл видатків спеціального фонду проекту кошторису проводиться в межах надходжень, запланованих у даному фонді.

Відповідальність за допущення заборгованості, що склалася за видатками спеціального фонду, несе виключно розпорядник, з вини якого вона утворилась.

Під час визначення обсягів видатків розпорядникам нижчого рівня головні розпорядники, розпорядники вищого рівня повинні враховувати об'єктивну потребу в коштах кожної установи виходячи з її основних виробничих показників і контингентів, які встановлюються для установ (кількість класів, учнів у школах, ліжок у лікарнях, дітей у дошкільних закладах тощо), обсягу виконуваної роботи, штатної чисельності, необхідності реалізації окремих програм та накреслених заходів щодо скорочення витрат у плановому періоді.

Обов'язковим є виконання вимоги щодо першочергового забезпечення бюджетними коштами видатків на оплату праці з нарахуваннями, а також на господарське утримання установи. При визначенні структури видатків бюджетної установи повинен забезпечуватися суворий режим економії коштів і матеріальних цінностей.

До кошторисів можуть включатися тільки видатки, передбачені законодавством, необхідність яких обумовлена характером діяльності цієї установи.

Видатки на придбання обладнання, капітальний ремонт приміщень тощо, які не є першочерговими, можуть передбачатися лише за умови забезпечення коштами невідкладних витрат та відсутності заборгованості.

При цьому видатки на заробітну плату за рахунок спеціальних коштів обчислюються залежно від обсягу діяльності, що проводиться за рахунок цих коштів, із застосуванням норм, які використовуються установами аналогічного профілю. Порядок врахування обсягів заборгованості у кошторисах установ визначається Міністерством фінансів. До кошторисів на централізовані заходи, що здійснюються головними розпорядниками, включаються асигнування тільки в тих випадках, коли проведення таких заходів за рахунок бюджету дозволено законодавством.

Асигнування на реалізацію окремих програм (заходів) включаються до кошторисів згідно із затвердженими програмами (заходами).

Показники видатків, що включаються до кошторису, повинні забезпечувати досягнення конкретних результатів.

2. ПРИКЛАДИ РОЗВ'ЯЗАННЯ ЗАДАЧ

Задача

Вхідні дані дорівнюють:

$$\begin{array}{lll} D_i = 100,0 \text{ млн грн,} & D_{i2} = 120,0 \text{ млн грн,} & U_o = 20000 \text{ учнів,} \\ N_{i1} = 0,5 \text{ млн чол.,} & N_{i2} = 0,49 \text{ млн чол.,} & U_f = 1000 \text{ учнів,} \\ D_{i1} = 7900,0 \text{ млн грн,} & D_{i2} = 9000,0 \text{ млн грн,} & U_w = 250 \text{ учнів,} \\ N_{i1} = 50,0 \text{ млн чол.,} & N_{i2} = 50,1 \text{ млн чол.,} & U_i = 3850 \text{ учнів,} \\ D_{i1} = 13000,0 \text{ млн грн,} & D_{i3} = 150,0 \text{ млн грн,} & U_h = 2700 \text{ учнів,} \\ V_{i1} = 200,0 \text{ млн грн,} & N_{i3} = 0,43 \text{ млн чол.,} & U_r = 3600 \text{ учнів,} \\ V_{i1} = 150,0 \text{ млн грн,} & D_{i3} = 12000,0 \text{ млн грн,} & U_p = 2800 \text{ учнів,} \\ D_{\text{д.о}} = 700,0 \text{ млн грн,} & N_{u3} = 49,7 \text{ млн чол.,} & \\ \Delta_{\text{д.о}} = 80,0 \text{ млн грн,} & & \end{array}$$

При розв'язанні задачі слід послідовно зробити такі розрахунки:

- 1) коефіцієнту відносної податкостроможності (K_i);
- 2) обсягу закріплених доходів ($D_{i \text{ зак}}$);
- 3) обсягу дотації вирівнювання або обсягів вилучення надлишкових коштів (T_i або B_i);
- 4) нормативів щоденних перерахувань дотації вирівнювання або вилучення надлишкових коштів;
- 5) обсягу доходів, що будуть зараховані до відповідних бюджетів у разі перевиконання річного плану надходжень загальнодержавних податків і зборів, за рахунок яких перераховується дотація вирівнювання;
- 6) планових обсягів видатків на фінансування галузі освіта для i -го місцевого бюджету.

Розв'язання

За формулою (1) визначаємо індекс відносної платостроможності i -ї території (K_i):

$$K_i = (100,0/7900,0 \times 50,0 + 120,0/9000,0 \times 50,1 + 150,0/12000,0 \times 49,7)/(0,5 + 0,49 + 0,43) + (0,6329 + 0,668 + 0,6213)/1,42 = 1,3537.$$

Примітка. K_i обчислюється з чотирма знаками після коми.

Використовуючи формулу (2), знаходимо плановий обсяг закріплених доходів для i -ї території:

$$D_{i \text{ зак}} = 1,3537 \times (0,5 + 0,49 + 0,43) \times 13000,0/(50,5 + 50,1 + 49,7) = 166,3 \text{ млн грн.}$$

Згідно з формулою (3) розраховуємо обсяг дотації вирівнювання, якщо видатки дорівнюють V_{ia} :

$$T_{ia} = 200,0 - 166,3 = 33,7 \text{ млн грн.}$$

Згідно з формулою (4) обсяг вилучення надлишкових коштів, якщо видатки дорівнюють B_{ia} :

$$B_{ia} = 166,3 - 150,0 = 16,3 \text{ млн грн.}$$

Щоденний норматив перерахування дотації вирівнювання визначається за формулою (5):

$$H_{i \text{ д}} = 33,7/700,0 = 0,0481.$$

Щоденний норматив вилучення надлишкових обсягів закріп-

лених доходів визначається за формулою (6):

$$H_{ie} = 16,3/166,3 = 0,098.$$

Понадпланові надходження до державного бюджету будуть розподілені таким чином:

$80 \times 50 \% = 40,0$ млн грн – до державного бюджету;

$80 \times 12,5 \% = 10,0$ млн грн – до обласного бюджету;

$80 \times 37,5 \% = 30,0$ млн грн – до бюджетів міст і районів.

Знайдемо обсяги видатків на освіту за формулами (7), (8):

$$\begin{aligned} V_{io} &= 937,0 \times (20000 \times 1 + 1000 \times 6,5 + 250 \times 8,4 + \\ &+ 3850 \times 5 + 2700 \times 6,6 + 3600 \times 13 + 2800 \times 10) = \\ &= 937 \times (20000 + 6500 + 2100 + 19250 + 17820 + \\ &+ 46800 + 28000) = 131620390,0 \text{ грн.} \end{aligned}$$

Примітка. Фінансовий норматив бюджетної забезпеченості одного учня загальноосвітньої школи дорівнює 937 грн на рік, а значення коефіцієнтів приведення застосовані з 1-го рядка таблиці.

Відповідь: $K_i = 1,3537$; $D_{i3} = 166,3$ млн грн; $B_{ia} = 33,7$ млн грн; $B_{ib} = 16,3$ млн грн; $H_{id} = 0,0481$; $H_{ie} = 0,098$; $V_{io} = 131620390,0$ грн.

3. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

Практичні заняття мають на меті поглиблене засвоєння студентами методологічних основ та важливих принципів організації бюджетної системи, оволодіння методичними прийомами та методами фінансових розрахунків, а також розвиток вміння та навиків самостійно на базі отриманих теоретичних знань розібратися в поточних питаннях бюджету, надавати оцінку ефективності прийнятих рішень та методів формування і виконання бюджетів різних рівнів, підходів до визначення міжбюджетних трансфертів, а також особливостей фінансування основних бюджетних галузей.

Для поглиблення знань з курсу "Бюджетна система" студентам рекомендується в першу чергу вивчити й в подальшому керуватись нормами Бюджетного кодексу України як основного документа, що регламентує бюджетний устрій і бюджетну систему держави, а також окремими постановами Кабінету Міністрів

України, видання яких передбачене Бюджетним кодексом або іншими законами України. При виконанні роботи варто також залучати поточні матеріали, опубліковані в журналах "Фінансы", "Фінанси України", "Гроші і кредит", "Економіка України". Враховуючи стрімке поширення засобів електронного зв'язку через комп'ютерну мережу, студентам рекомендується також користуватись інформацією мережі Internet (сайти Мінфіну України, Кабінету Міністрів, Верховної Ради, Державної податкової адміністрації та ін.).

Перед виконанням самостійних та практичних завдань слід уважно вивчити научно-методичну літературу, перелік якої наведено в розд. 4. При підготовці відповідей, що характеризують джерела доходів бюджету, напрями видатків, показники виконання бюджету, перелік діючих пільг та інші показники бажано основну інформацію надавати у вигляді таблиць з наступним їх аналізом або невеликим за змістом описом.

Для більш ґрунтовного викладення матеріалу доцільно наводити форми документів з прикладом заповнення (наприклад, кошторис на утримання бюджетної установи, коди бюджетної класифікації, розпис асигнувань з бюджету та ін.).

Характеризуючи бюджетні галузі, необхідно визначити законодавчі підстави для їх створення, умови функціонування і фінансування, сучасний стан розвитку галузі, показники, закладені в бюджеті на поточний рік, їх питому вагу в загальних видатках держаного бюджету, динаміку змін протягом кількох років, особливості оплати праці тощо.

4. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

4.1. Законодавчі та нормативні документи

1. Конституція України // Відомості ВР України, 1996, № 30, ст. 141.
2. Закон "Про місцеве самоврядування в Україні" // Урядовий кур'єр від 14 червня 1997 р.
3. Бюджетний кодекс України від 21 червня 2001 р., № 843/2001-п.
4. Кримінальний кодекс України.
5. Закон "Про Державний бюджет України" (на відповідний рік).
6. Постанова ВР України "Про основні напрями бюджетної політики" (на відповідний рік).
7. Декрет КМУ "Про місцеві податки і збори" // Відомості ВР України, 1992, № 3, ст. 336.

8. Постанова КМУ "Про затвердження формули розподілу обсягу між-бюджетних трансфертів між державним бюджетом та місцевими бюджетами" від 05 вересня 2003, № 1195.

9. Наказ Мінфіну України "Про затвердження бюджетної класифікації" від 27 грудня 2001, № 604.

10. Наказ Мінфіну України "Про затвердження документів, що застосовуються в процесі виконання бюджету" від 28 січня 2002, № 57.

11. Постанова КМУ "Про порядок складання, розгляду, затвердження та основні вимоги щодо виконання кошторисів доходів і видатків бюджетних установ і організацій" від 28 лютого 2002, № 228 .

12. Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про державну податкову службу в Україні" від 5 лютого 1998 р. // Голос України, 1998 14 лютого, № 28.

13. Закон України "Про систему оподаткування" від 25 червня 1991 року в редакції Закону від 18 лютого 1997 року від 25 червня 1991 року // Відомості ВР України, 1997, № 16.

14. Закон України від 26 січня 1993 р. "Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні" // Відомості ВР України, 1993, № 13.

15. Закон України "Про аудиторську діяльність" від 22 квітня 1993 р. // Відомості ВР України, 1993, № 23.

16. Закон України "Про Рахункову палату Верховної Ради України" від 11 липня 1996 р. // Голос України, 1996, 26 листопада, № 221.

17. Указ Президента України "Про Положення про Міністерство фінансів України" від 26 серпня 1999 р., № 1081.

18. Закон України "Про податок на додану вартість" від 3 квітня 1997 р. // Відомості ВР України, 1997, № 21.

19. Закон України "Про оподаткування прибутку підприємств" від 28 грудня 1994 р. в редакції Закону від 22 травня 1997 р. // Відомості ВР України, 1997, № 27.

20. Закон України "Про внесення змін та доповнень до Декрету Кабінету Міністрів України "Про державне мито" від 25 лютого 1994 р. // Відомості ВР України, 1994, № 28.

21. Закон України "Про внесення змін до Декрету Кабінету Міністрів України "Про акцизний збір" від 19 листопада 1993 р. // Відомості ВР України, 1993, № 50.

22. Закон України "Про податок на доходи з фізичних осіб" від 2003 р.

23. Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів" від 18 лютого 1997 р. // Відомості ВР України, 1997, № 36.

24. Декрет Кабінету Міністрів України "Про податок на промисел" // Відомості ВР України, 1993, № 19.

4.2. Основна література

25. *Василик О.Д.* Державні фінанси України: Навчальний посібник. – К.: Вища школа, 1997.
26. *Кириленко О.П.* Місцеві бюджети України (Історія, теорія, практика). – К.: "НІОС", 2000.
27. *Суржорміна В.М., Федосов В.М., Андрущенко В.Л.* Держава. Податки. Бізнес. – К.: Либідь, 1992.

5. ПІДСУМКОВІ КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ

1. Конституція України про бюджетну систему України.
2. Бюджет держави як економічна категорія.
3. Значення та основні положення Бюджетного кодексу України.
4. Роль і місце бюджету у перерозподільних відносинах у суспільстві.
5. Характеристика бюджетної резолюції на поточний рік.
6. Принципи побудови бюджетної системи України.
7. Структура бюджетної системи України.
8. Стадії бюджетного процесу.
9. Бюджетна класифікація.
10. Характеристика доходів державного бюджету.
11. Характеристика власної доходної бази місцевих рад.
12. Характеристика доходів місцевих рад, які можуть використовуватись на виконання ними делегованих державою повноважень (закріплені доходи).
13. Вплив діючої системи управління державою на структуру доходів та видатків бюджету.
14. Порядок визначення обсягів трансфертів місцевим бюджетам з державного бюджету на виконання делегованих повноважень органами місцевого самоврядування.
15. Характеристика загального фонду бюджету.
16. Характеристика спеціального фонду бюджету.
17. Кошторис доходів та видатків на утримання бюджетної установи.
18. Порядок розрахунків прогнозних показників доходної частини бюджету (ПДВ, податку на прибуток, податку на доходи з фізичних осіб, плати за землю та ін.).
19. Порядок планування потреби в коштах на фінансування установ бюджетної галузі та бюджетних програм.

20. Організація виконання бюджету.
21. Порядок казначейського виконання бюджету за доходами.
22. Порядок казначейського виконання бюджету за видатками.
23. Стадії виконання бюджету.
24. Порядок складання, розгляду та затвердження державного бюджету.
25. Порядок складання, розгляду та затвердження місцевих бюджетів.
26. Характеристика бюджету розвитку.
27. Бюджетні запозичення.
28. Дефіцит та профіцит бюджету.
29. Резервний фонд бюджету та порядок його використання.
30. Умови і порядок внесення змін до затверджених бюджетів.
31. Визначення субвенції, її види та порядок надання, одержання і використання.
32. Порядок розрахунку дотації вирівнювання.
33. Аналіз діючої бюджетної системи України та шляхи її удосконалення.
34. Порядок фінансування підприємств народного господарства.
35. Порядок фінансування закладів оборони.
36. Порядок фінансування закладів науки.
37. Порядок фінансування закладів освіти.
38. Порядок фінансування закладів охорони здоров'я.
39. Порядок фінансування заходів соціального захисту населення.
40. Державний кредит: умови та порядок здійснення запозичень, джерела погашення кредитів.

ЗМІСТ

1. Теоретичні засади побудови та функціонування бюджетної системи України.....	3
1.1. Визначення бюджету та його функцій	3
1.2. Визначення бюджетної системи та принципи її побудови..	4
1.3. Бюджетна класифікація.....	8
1.4. Розмежування доходів і видатків між рівнями бюджетів..	10
1.5. Міжбюджетні відносини	12
1.6. Склад видатків бюджету	17
1.7. Видатки бюджету на управління.....	18
1.8. Видатки бюджету на національну оборону	19
1.9. Видатки бюджету на економічну діяльність	20
1.10. Видатки бюджету на науку	20
1.11. Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення	21
1.12. Державний кредит	23
1.13. Державний борг	24
1.14. Кошторисне фінансування	24
2. Приклади розв'язання задач	29
3. Методичні вказівки.....	31
4. Навчально-методичні матеріали.....	33
4.1. Законодавчі та нормативні документи.....	33
4.2. Основна література	34
5. Підсумкові контрольні питання	35